

Дідківська Анастасія, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти ОП Початкова освіта та англійська мова Житомирського державного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: **Бірук Наталія**, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ЕКСКУРСІЇ В ПРИРОДУ

Сучасні глобалізаційні процеси та зростання антропогенного впливу на довкілля актуалізують проблему формування екологічно свідомої особистості, здатної відповідально взаємодіяти з природним середовищем. У контексті реалізації концепції сталого розвитку особливого значення набуває екологічна освіта, спрямована не лише на засвоєння учнями знань про природу, а й на формування ціннісних орієнтацій, екологічного мислення та готовності до природоохоронної діяльності.

Початкова школа є важливим етапом становлення екологічної

компетентності, оскільки саме в молодшому шкільному віці закладаються основи світогляду, емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу та моделей поведінки дитини. У цьому віці учні найбільш сприйнятливі до безпосереднього пізнання природи, що зумовлює доцільність використання активних та наочно-діяльнісних форм навчання.

Екологічна компетентність учнів початкових класів розглядається як інтегрована якість особистості, що поєднує систему екологічних знань, ціннісних орієнтацій, емоційно-ціннісне ставлення до природи, а також уміння й навички екологічно доцільної поведінки. У молодшому шкільному віці закладаються основи світогляду, тому саме на цьому етапі особливого значення набувають дидактичні засоби, що забезпечують безпосередній контакт дитини з природним середовищем.

На думку Н. Матвеевої, «формування екологічної компетентності учнів початкових класів передбачає: засвоєння ключових понять, наукових фактів про природу; усвідомлення матеріальної і духовної цінності природи для суспільства та людини; потребу у спілкуванні з природою, відчуття гармонійної єдності із нею; свідоме дотримання правил поведінки у природі, примноження її багатств, участь у природоохоронній діяльності; прагнення до пізнання навколишнього світу у єдності з морально-естетичними переживаннями» [1, с. 29].

Серед ефективних педагогічних засобів формування екологічної компетентності особливе місце посідають екскурсії у природу, які забезпечують інтеграцію пізнавального, емоційного та практичного компонентів навчання. Безпосередній контакт із природним середовищем сприяє усвідомленню взаємозв'язків у природі, розвитку спостережливості, екологічної відповідальності та формуванню позитивного досвіду екологічно доцільної поведінки.

Проблематика організації та проведення навчальних екскурсій з учнями молодшого шкільного віку неодноразово була предметом наукових досліджень вітчизняних учених, зокрема Т. Байбари, Т. Васютіної, Т. Гільберг, С. Тарнавської та ін.

Навчальні екскурсії є важливим засобом реалізації ідей Нової української школи в курсі «Я досліджую світ», адже забезпечують безпосереднє пізнання природи через спостереження та елементарні дослідження, передбачені Державним стандартом початкової освіти. Екскурсії у природу є ефективною формою організації освітнього процесу, що забезпечує органічне поєднання теоретичних знань із практичним досвідом. Вони сприяють наочності, емоційній насиченості та практичній спрямованості навчання, відповідаючи віковим і пізнавальним особливостям учнів початкових класів. У процесі екскурсій школярі мають можливість безпосередньо спостерігати природні об'єкти й явища в їх природному середовищі, усвідомлювати взаємозв'язки між живою і неживою природою, діяльністю людини та станом довкілля.

Педагогічний потенціал екскурсій полягає в їх здатності формувати всі структурні компоненти екологічної компетентності. Когнітивний компонент реалізується через засвоєння елементарних екологічних понять, уявлень про сезонні зміни в природі, біорізноманіття, правила поведінки в природному середовищі. Ціннісно-мотиваційний компонент формується завдяки емоційному переживанню краси природи, розвитку емпатії до живих організмів, усвідомленню особистої відповідальності за збереження довкілля. Діяльнісний компонент проявляється у практичних діях учнів: догляді за рослинами, виконанні елементарних природоохоронних завдань, участі в екологічно доцільній поведінці під час екскурсій.

Ефективність екскурсій у формуванні екологічної компетентності значною мірою залежить від їх цілеспрямованої педагогічної організації. Важливим є чітке визначення освітніх завдань екскурсії, добір об'єктів спостереження відповідно до навчальної програми та вікових можливостей учнів, використання активних методів навчання. Доцільним є застосування проблемних запитань, дослідницьких завдань, елементів ігрової діяльності, що стимулюють пізнавальну активність і самостійність здобувачів освіти.

Особливу роль відіграє рефлексивний етап екскурсії, який передбачає узагальнення спостережень, обговорення побаченого, формулювання висновків

та екологічно значущих правил поведінки. Такі види діяльності сприяють усвідомленню учнями власного досвіду взаємодії з природою та перенесенню набутих знань і цінностей у повсякденне життя.

Таким чином, екскурсії у природу виступають дієвим дидактичним засобом формування екологічної компетентності учнів початкових класів. Вони забезпечують цілісність екологічного виховання, сприяють гармонійному розвитку особистості дитини та формуванню основ екологічно відповідальної поведінки, що є необхідною умовою сталого розвитку сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Матвеева Н. О. Теорія і методика виховання: формування екологічної культури молодших школярів : навч.-метод. Посібник. Івано-Франківськ, 2013. 147 с.